

A (LEGALÁBB) NÉGY VÁLSÁG ORSZÁGA

Lakner Zoltán

MACSGYOE-konferencia, Siófok, 2013. május 15.

Előjáróban

2

- Mostani helyzet
- Hogyan kerültünk ide?
- Mi folyik?
- Merre induljunk?

Vagyis:

- Válság...
- ...előzményekkel
- Válságmélyítés
- Merre lehet egyáltalán a kiút?

4 válság

3

- Ladányi János (2012):
 1. Tranzíciós/posztkommunista
 2. Posztindusztriális
 3. Második tranzíciós
 4. Globális

Másképp: ki nem hevert válságok a múlt század végéről, belső és külső válság a millennium után

A válságok következményei – gyors random mérleg

4

- Relatív szegénység: 17% (OECD2)

(2007-ben: 12,6%)

- Szegénységi rés: 26%

(2008-ig 18-19%, 2009: 22%)

- S10/S1: 9 (2009: 7,2)

A legalsó decilishez tartozók részesedése az összes jövedelemből: 2,6% (korábban: 3,1%)

- Gini: 0,312 (2005-től 0,3 alatt volt, a 2012-es az elmúlt 25 év legmagasabb mutatószáma)

(TÁRKI Monitor, 2012)

Negyed százados foglalkoztatási válság

5

Tranzíciós és posztindusztriális válság

a teljes foglalkoztatás megrendülése, majd megszűnése az 1980-as évek végén

1985-1995: 2 millió álláshely megszűnése

1990-1992: 1,3-1,5 millió álláshely megszűnése

- depressziós térségek
- az alacsony végzettségűek erős érintettsége
- a kompenzatorikus és fejlesztő közszolgáltatások félig-meddig kiépülése, magukra hagyása
- egyenlőtlenségeket csökkentő és bővítő intézkedések egyidejűsége, majd egyenlőtlenség-növelő politikai fordulat

Társadalmi átrendeződés

6

- A „terhes babapiskóta” után az átlag lecsúszása, a közép elvékonyodása (Kolosi Tamás)
- Szegényedés és szegénység tendenciái
- Régi és új szegénységi kockázatok
- Mélyszegénység, mobilitáshiány, kirekesztődés, kirekesztés
- Változékony kormányzati érzékenység és elköteleződés a probléma kapcsán
(Ferge Zsuzsa a hat ciklus irányairól)

A konjunktúra évtizede

7

A Bokros-csomagot követően 10 év növekedés (1996-2006),

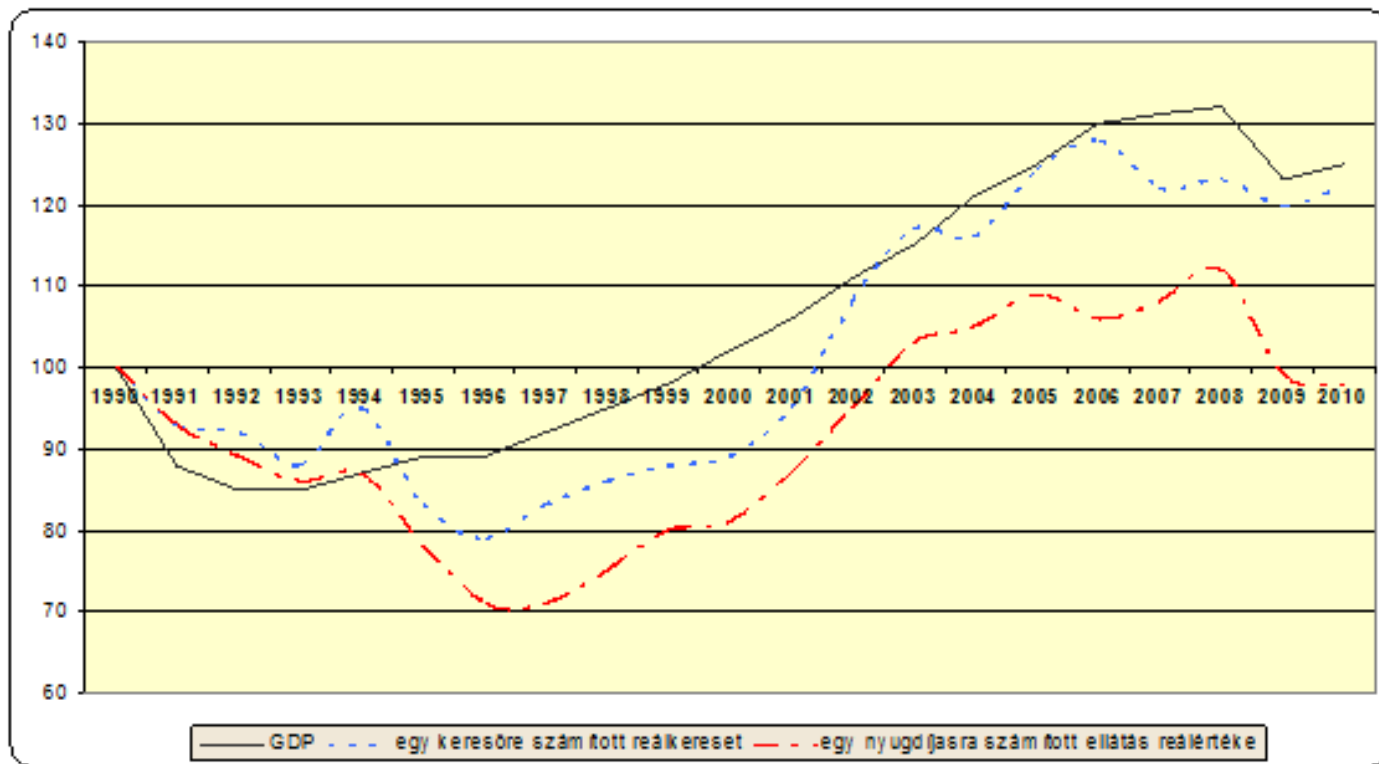
mégis:

- Stabilizálódó egyenlőtlenségek
- A munkahelyek nem pótlódnak vissza
- A transznacionális cégek szigetszerűsége
- Negatív újraelosztás (1998-2002)
- Az egyenlősítő politikák fokozatos elakadása

A „jóléti rendszerváltás” 1.

8

GDP, reálbér és a nyugdíjak reálértékének változása (1990=100)

Forrás: Ferge Zs. 2012:164. (Ferge Zsuzsa számítása)

A „jóléti rendszerváltás” 2.

- Az intézkedések fiskális fenntarthatatlansága
- Túlzott optimizmus a gazdasági várakozásokban
- Drága autópálya-beruházási konstrukciók
- Régi és új programok párhuzamossága 2002-2004 folyamán: súlyos költségvetési következmények
- A törekvések és a kisebb pozitív elmozdulások ellenére nincs radikális pozitív társadalmi átrendeződés (pl. oktatás, társadalmi mobilitás, közösségi lakásszektor)

Újabb válságkorszak 1.

10

- Deficitkrízis 2006-ban
- Megszorítás: 2007-2008...
- ...majd 2008-2009
- Világgazdasági válság
 1. „virtuális” válság
 2. árfolyamromlás – devizahitelek
 3. reálgazdasági válság – foglalkoztatás, vállalkozások
 4. költségvetési intézkedések – jóléti és szociális kiadások visszafogása

Újabb válságkorszak 2.

11

- Negatív társadalmi következmények 2008-tól

Az egyenlőtlenségek növekednek

Az alsó decilis átlagjövedelme visszaesik (Ferge Zsuzsa: hasadásos egyenlőtlenség)

A létminimum alatt élők száma növekedésnek indul

A relatív szegénység is ismét növekedni kezd

- Az egyenlőtlenségek csökkentése iránti kormányzati elkötelezettség csökkenése, megszűnése

2008 mint fordulópont (Ferge Zsuzsa, Ladányi János)

(Ladányi: ezt előkészítő fordulat már 2003-2004-ben)

„úgy tettek, mintha erre szükség lett volna, de igazából nem volt szükség” (Győri Péter, 2012)

Társadalmi-politikai háttér

12

- Az érintettek gyenge érdekérvényesítő képessége
- A citizen-ek hiánya
- Küzdelem az állami (túl)elosztásért, jövedelemkombináció – a legrosszabb helyzetben lévők alulmaradnak (Szalai Júlia)
- Nincs egyezés közös társadalmi célról (Kende Péter)
- Gyenge, gyengített civil társadalom, a „hang” nem hallatszik vagy nincs is

„Alaptalan” demokrácia

13

- Hiányzik a „társadalmi láb”, a pártpolitika „helyettesíti” a társadalmat (Csizmadia Ervin)
- Válságot hozó rendszerváltás – a biztonságvesztés élménye (Pataki Ferenc)
- Nyitás és zárás: a negatív és a pozitív szabadság aszinkron alakulása
- Nyugati demokrácia, nyugati jólét?
... helyett történelmi csalódás
- A részvételi politikai kultúra hiánya

Válságfokozó pártrendszer

14

- Alapvető viták részletkérdések felett is
- Múlt és jelen vitáinak összecsúsztása
- Blokkosodás és polarizáció

Intézményesülő „élethalál”-harc

- Kizáró és nem megoldó konfliktusok

Közpolitikai válság

15

- Neopatrimoniális tendenciák (Jenei György)
- Neoliberális reformkísérletek
- Szétzilálódás 2006 után
- Vétóként használt kétharmad – blokkoló ellenzék
- Megegyezés- és folyamatosság-hiány a közpolitikákban
- A közpolitika-alkotás egyes fázisainak keveredése vagy elhagyása

A társadalom gyenge válságtűrő képesége

16

□ Gazdasági értelemben:

A jobb években sincs mód tartalék felhalmozására a társadalom nagy része számára

Gyengék az automatikus stabilizátorok

Nincsenek közös célok válsághelyzetre sem

□ Politikai értelemben:

Nincs mély demokratikus elköteleződés, s különösen nincs demokratikus szocializáció

Konfrontatív politizálás mérgező hatása

Fogadókészség a bűnbakképzésre, indulatra, félelemkeltésre

Irányvétel 1.

17

Ferge Zsuzsa, 2005:

- Neoliberális
- Konzervatív-autoriter
- Szociáldemokrata irány
lehetősége

Irányvétel 2.

18

□ Milyen a mi jóléti államunk?

Koraszülött?

Posztállamszocialista?

Liberális-konzervatív-szociáldemokrata hibrid?

Déli/mediterrán - keleti kiadásban?

„emergency”?

„sodródó”?

□ Van-e tehát egyáltalán stabilitási pont,
kapaszzkodó?

Irányvétel 3.

19

- Súlyos, elhúzódó nehézségek:
 - Konzenzushiány
 - Foglalkoztatási válság
 - Gyenge közpolitikai teljesítőképesség
 - Át(párt)politizált közélet
 - Az egyenlőtlenség-csökkentő mechanizmusok gyengesége
 - Biztonságihiány, szorongás
- Képlékeny helyzet
- Nagy a mozgástér az erőpolitika számára

Több mint kormányváltás – 2010 után

20

- Jobbratolódás az attitűdökben
- Radikális attitűdök terjedése
- Rendszer-elégedetlenség
- Új kérdések és új válaszok – korszakhatár

Jogszűkítés

21

- Az állam kötelez, de nem garantál
- Alaptörvényi változások (pl. társadalombiztosítás)
- Szerzett jogok megkérdőjelezése
- Munkavállalói jogok gyengítése
- Segélyek és közmunka új viszonya
- Hajléktalanok elleni fellépés

Összességében:

A marshalli értelemben vett állampolgáriság gyengítése

„Nincs megszorítás”

22

- Negatív újraelosztás
- Közzolgáltatások finanszírozásának csökkenése:
oktatásra és egészségügyre fordított költségvetési kiadások a GDP arányában (<http://amipenzunk.hu>)

	oktatás	egészségügy
2010	5,27	5,21
2012	4,63	4,66

Ellátások visszanyesése és átértelmezése

23

- Segélyezési küszöb lejjebb szállítása
- A diszkrecionalitás bővítése
- Kötelezési elem erősítése
- Munkanélküli ellátás időtartamának csökkentése
a biztosítási elv ezzel gyakorlatilag megszűnik (Krémer Balázs)
- Készpénzes transzferek szegénységcsökkentő hatása:
transzferek nélkül és transzferekkel számított ráták aránya
romlik (TÁRKI Monitor, 2012)

2007: 3,00

2009: 2,88

2012: 2,45

„Munkaalapú társadalom”

Meghirdetett alapelvei:

- 1) nem lehet többé hitelből finanszírozni a jólétet,
 - 2) jóléti társadalom helyett munkaalapú társadalmat kell létrehozni (welfare helyett workfare)
 - 3) Magyarországon nem volt és nem is lesz jóléti állam
- A közmunka mint mintaprojekt
 - „Középosztály és szegények koalíciója” meghirdetése, helyette azonban:

”A szociális vívmányok akadállyá válnak a maximális versenyképesség nevében meghirdetett, általános mobilizálás nézőpontjából.” (Robert Castel)

Rendpárti szociálpolitika

25

- Kötelezés (legutóbb: közreműködési kötelezettség szociális temetés során)
- Hatósági ellenőrzés, a szociális szakemberek hatósági szerepbe tolásának erősödése
- Szegregálás („felzárkóztatás”)
- Ajándék szemlélet

Szociálpolitikai „pávatánc”

26

Egyeztetés van is, meg nincs is

Kijelölt érdekszervezetekkel történő kapcsolattartás

- *A romák társadalmi befogadását célzó európai uniós stratégia*
- *Fogyatékosággal Élő Személyek Jogairól Szóló ENSZ Egyezmény teljesítésével kapcsolatos Nemzeti Jelentés vs. Fogyatékosügyi Caucus*
- Szakszervezeti politika

Tennivalók

27

- Túl a neoliberalizmuson és túl az „unortodoxián”:
„heterodoxia”
- Északi ökoszociális modell felé megtehető lépések:
nem paternalista állami szerep, szabályozott piac,
közösségelvűség, szolgáltatások erősítése, ökológiai
szempontok, hozzáférés elve
- Közpolitikák minőségének javítása
- Egyenlőtlenség-csökkentést célzó politikák preferálása
- Alsó korlát – szociális minimum